

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAHSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAHSUS TA'LIM VAZIRLIGI
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ЖАҲОН ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

ЖАҲОН ТАРИХИНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

МАВЗУСИДАГИ RESPUBLIKA MIQËСИДАГИ ОНЛАЙН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

БУХОРО-2020

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ЖАҲОН ТАРИХИ КАФЕДРАСИ

**ЖАҲОН ТАРИХИНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

*мавзусидаги Республика миқёсидаги онлайн
илмий-амалий анжуман*

МАТЕРИАЛАРИ

БУХОРО – 2020

**ҲОЗИРГИ БОСҚИЧДА АРХЕОЛОГИЯ, ЭТНОГРАФИЯ,
МАНБАШУНОСЛИК ВА ТАРИХШУНОСЛИКНИНГ
ДОЛЗАРЪ МАСАЛАЛАРИ**

**ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРНИНГ ДУНЁ
ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАРИНИ ЎРГАНИШДАГИ АҲАМИЯТИ**

Қурбонова Манзила Боқиевна

БухДУ Тарих кафедраси доценти, тарих фанлари номзоди

Цивилизация – энг юксак тартибдаги маданий муштараклик, кишилар маънавий-маданий қиёфасининг кенг кўламли даражаси тараққиёти демақдир. Дунё цивилизациялари тарихини ўрганиш орқали жаҳон ҳамжамияти билан яқиндан алоқа боғлаш, ҳамкорлик қилишда бошқа халқларнинг урф-одат, анъаналарини билишга, маънавий-маданий ривожланиш даражасини ўрганиш орқали муносабатларни умуминсоний манфаатлар асосида ўрнатишга хизмат қилади. Турли цивилизацияга мансуб кишилар жамиятдаги ижтимоий, иқтисодий жараёнларда, халқларнинг шаклланишида ўзига хос урф-одат, анъаналарига эга бўлиб, улар юз йиллар давомида шаклланади.

Ирқ, дин, тил, миллат, яшаш ҳудудига хос омиллар, касб-ҳунар, оилавий қадриятлар одамни одамдан фарқлайди. Инсониятни бири-бири билан бирлаштириб турувчи деярли ягона омил – билим. Билим бу тадқиқот босқичини ўтаб, илмий фактга айланган, таълим дастурларига кирган ва ҳар бир саводли киши учун эришимли илмий ҳақиқатлар мажмуасидир. Маълумки, асрлар бўйи ижтимоий онг шаклларида бири бўлган дунё ҳақидаги объектив билимлар тизими – фан инсоният учун хизмат қилиб келмоқда. Фан жамият фаровонлигини ошириш, ижтимоий ишлаб чиқаришга фойда келтириш учунгина хизмат қилибгина қолмай, балки инсониятга ўйлашни, мушоҳада юритишни, олдиндан олам ҳодисаларини кўра билишни, ақлни тараққий эттиришни ва ақлий қувватни авайлаб асрашни ўргатади. Демак, фан – оламнинг ақлий жиҳатдан билиш

ЖАҲОН ТАРИХИНИНГ ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

улубидир, фан оламнинг объектив қонуниятларини ўрганади ва кашф этади.

Узоқ йиллар давомида яратиладиган жаҳон цивилизацияси тарихида эса ҳар бир дунёвий фаннинг ўз ўрни ва аҳамияти бор. Бу фикр-мулоҳазаларимиз этнография фанига ҳам тааллуқлидир. Этнографик билимлар тарихи шундан гувоҳлик берадики, ҳатто қадим замонларда тоза эмперик, тизимсиз йиғилиб борган этнографик билимлар, яъни халқлар ва уларнинг маданияти ҳақидаги маълумотлар муайян қонуниятларга бўйсунган ва бу қонуниятлар доимо кўзга ташланиб турган. Ҳатто қўшни ва узоқда яшаган номаълум халқларга оддий қизиқиш турли даврларда ҳар хил намоён бўлган. Масалан, илк ўрта асрларда одамларнинг асрлар давомида этнографик дунёқараши кенгаймаган. Бироқ, шундай даврлар бўлганки, бу ҳолнинг тескари одамларнинг этнографик билимлари кунлар эмас, ҳато соатлар сайин ўсиб борган. Натижада қисқа даврда ҳам географик ҳам этнографик горизонтлар бир неча марта кенгайиб борган.

Этнография инсоният фаолиятининг турли жиҳатларини тадқиқ этувчи фандир. Унинг тарихига назар ташлаганда, жамият ҳаётида ҳеч қандай меъёрий қолиплар билан ўлчаб бўлмайдиган қатор ўзига хос хусусиятларга эгаллиги маълум бўлади. Ушбу фан кишиларнинг дунёда маданиятлар хилма-хиллигини англашга бўлган доимий эҳтиёжини қондириш миссиясини бажаради. Бу эса, ўз навбатида одамзотни маънавий жиҳатдан бой ва ҳаёт фаолияти самарали бўлишига олиб келиши муқаррар. Инсоннинг маънавий бойиши эса уни баркамоллик сари етаклайди.

Мазкур фаннинг бугунги ҳолатини таҳлил қилмоқчи бўлсак, мамлакатимизда этнографик тадқиқотлар йилдан-йилга ривожланиб бормоқда. Бу соҳада бажарилаётган тадқиқотларнинг шакли ва мазмун-моҳияти жиҳатидан бойиб боришининг асосий сабабларидан бири – бу мустақиллик йилларида ўтмиш тарих ва миллий қадриятлар ҳамда анъаналарга бўлган қизиқишнинг кескин ортганлигидан деб айтиш мумкин. Чунки ҳозирги кунда жаҳон халқлари интеграциялашуви, глобаллашув жараёнлари жадал кечаётган бир шароитда этник ва маданий ўзликни англаш, локал

этнохудудий маданиятлар ва миллий қадриятларни сақлаб қолиш ва уларни илмий асосда тадқиқ қилиш долзарб аҳамият касб этади.

Жаҳон миқёсида кечаётган жадал глобаллашув шароитида нафақат фанлараро интеграция, балки муайян фан йўналиши доирасидаги турли йўналишлар ва концепсиялар ўртасида ҳам умумий қарашлар ва ёндашувлар шаклланиб бормоқда.

Бугунги кунда этнография фанига туташ – археология, тарих, манбашунослик, фольклоршунослик, маданиятшунослик каби йўналишларда тадқиқотлар кенг миқёсда олиб борилмоқда. Муаллифларнинг ушбу йўналишдаги мақолаларини мамлакатимизда фанлараро интеграциялашув жараёнининг ёрқин намунаси деб айтишимиз мумкин. Хусусан, мустақилликка эришганимиздан сўнг республикамизнинг турли этнографик минтақаларида яшовчи аҳолининг ўзига хос этномаданиятидаги локал хусусиятлар, моддий ва маънавий маданиятидаги трансформацион жараёнлар, этнослараро жараёнлар, мамлакатимиз ҳудудида истиқомат қилувчи турли диаспоралар этнографияси, замонавий шаҳар муҳитида анъанавий миллий қадриятларнинг сақланиб қолиш омиллари, замонавий этник жараёнларни ўрганиш ва унинг илмий тадқиқи муҳим аҳамият касб этмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, жаҳон цивилизацияси ривожига ўз аҳамиятига эга бўлган этнографик йўналишда бажарилаётган ҳар қандай илмий тадқиқот маълум бир амалий аҳамиятга эга бўлиши ва унинг натижаларидан эса бугунги ва эртанги кун амалиётида унумли фойдаланишни давр тақозо этмоқда.

АДАБИЁТЛАР:

1. Қурбонова М, Орзиев М. Жаҳон цивилизациялари тарихи. Ўқув-услубий қўлланма. Бухоро, 2013.-Б.3.

2. Заковат силсиласи. Тафаккур. 2001, 1-сон, -Б.36-37.

3. Файзуллаев О. Ўзбекистон: Қадимги фанимиз ва ҳозирги замон // Мулоқот. Т., 2002. май, июн. –Б.4.

4. Токарев С.А. Истоки этнографической науки (До середины XIX в.) М., 1978. С.9

5. Этнос ва маданият: Анъанавийлик ва замонавийлик. “Академик Карим Шониёзов ўқишлари” туркумида этнологларнинг V-республика илмий конференцияси материаллари. Т., 2010, -Б. 17-18.

МУҲДАРИЖА

Сўз боши.....	3
Ҳайитов Ш.А. Тарихчи ва этнограф олим, ғайратчан ва шиддаткор инсон (Тарих фанлари номзоди, доцент А.Ш. Жумаев қутлуғ 70 ёшда)	5
Қурбонова Манзила Боқиевна. Ҳозирги босқичда археология, этнография, манбашунослик ва тарихшуносликнинг долзарб масалалари. Этнографик тадқиқотларнинг дунё цивилизацияларини ўрганишдаги аҳамияти.....	15
Абдукаримов Ж.А., Маннонова М.З. “Мунтахаб Ат-Таворих” географик адабиётининг саргузашт-саёҳат жанрига оид нодир манба	18
Haydarov Yu. Buxoro tarixi va madaniy merosining jahon sivilizatsiyasi rivojidadagi oʻrnini yoritish	23
Давлатова С.Т. Замонавий этнологияда ҳунармандчилик мавзусини ижтимоий-иқтисодий нуқтаи назардан ўрганишнинг назарий жиҳатларига доир	27
Раҳмонов К.Ж. Бухоро халқ совет республикасида саноат. (“БУХОРО Ахбори” ва “ОЗОД БУХОРО” газеталари материаллари асосида)	31
Масалиева О.М. XX аср бошларида Бухоро амирлигида яратилган тазкиралар муҳим манба сифатида	35
Хотамов Ш.Н. Тарих ёшлар маънавияти ва маърифатининг асосидир.....	38
Абдуллаев Д. Жаҳон цивилизациясида мукофотлар ва уларнинг аҳамияти	44
Хакназаров Х.Д. Ҳарбийлар кундалик ҳаётини ўрганиш антропологиянинг муҳим йўналиши сифатида	49
Мансуров У. Ғарб тадқиқотларида суғд тарихшунослиги масалалари	55